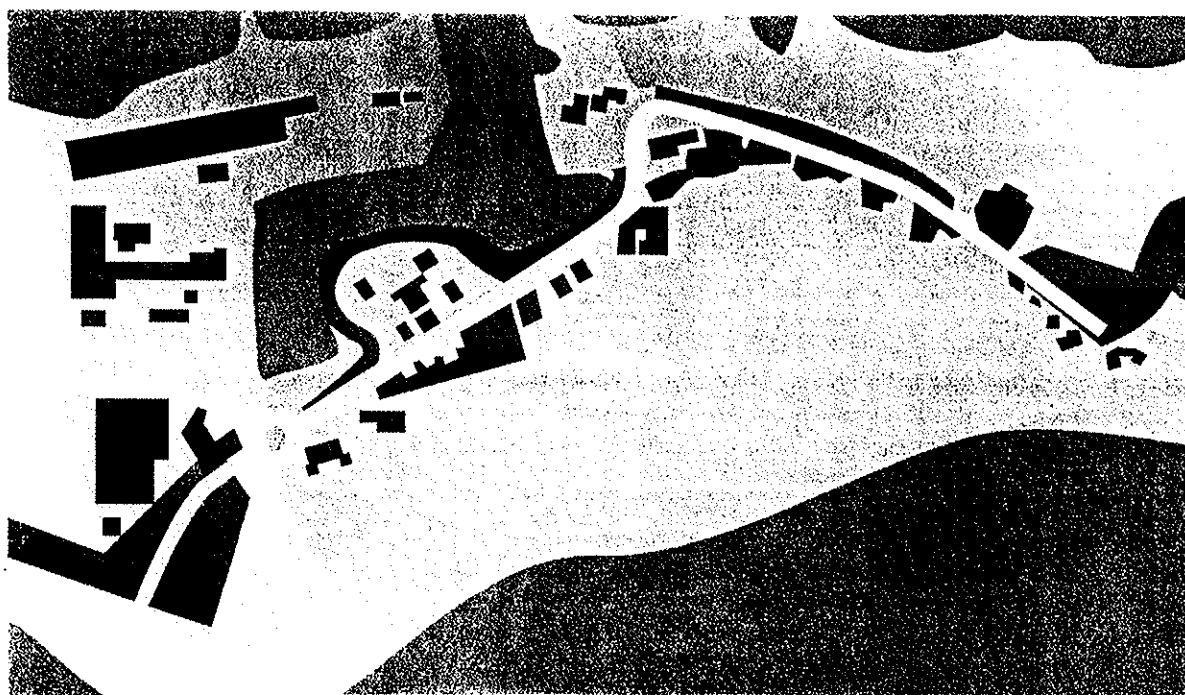

Richtlijnen voor het Milieu Effect Rapport (MER)

Verbetering Waalbandijk
Zaltbommel-Centrum

Gedeputeerde Staten van Gelderland
Juli 1997

provincie

GELDERLAND

INHOUDSOPGAVE

	Pagina
1. Inleiding en afbakening	1
1.1 Inleiding	1
1.2 Afbakening	1
1.3 Hoofdpunten van deze richtlijnen	2
2. Probleemstelling, doel en besluitvorming	4
2.1 Probleemstelling	4
2.2 Doel	4
2.3 Besluitvorming en beleidskader	5
3. Beschrijving en waardering van het plangebied	5
3.1 Inleiding	5
3.2 Ruimtelijk beeld en cultureel erfgoed	6
3.2.1 Landschap en stedenbouw	6
3.2.2 Cultureel erfgoed	6
3.3 Natuur	6
3.4 Milieuhygiëne	6
4. Voorgenomen activiteit en alternatieven	7
4.1 Visie op de dijkverbetering	7
4.2 Inperking principe-oplossingen	8
4.3 Varianten	8
4.4 Alternatieven	9
5. Milieugevolgen	10
5.1 Algemeen	10
5.2 Landschap en stedenbouw	10
5.3 Natuur	11
5.4 Cultureel erfgoed	11
6. Vergelijking van alternatieven	11
7. Leemten in kennis	12
8. Evaluatieprogramma	12
9. Vorm en presentatie	13
10. Samenvatting van het MER	13

Bijlagen

1. Hoofdpunten van het advies voor richtlijnen van de Commissie voor de milieu-effectrapportage
2. Kennisgeving in Staatscourant nr. 45 d.d. 5 maart 1997
3. Verslag van openbare zitting
4. Lijst van inspraakreacties en adviezen
5. Samenvatting en beantwoording van de inspraakreacties

1. Inleiding en afbakening

1.1 Inleiding

Het Polderdistrict Groot Maas en Waal heeft het voornemen voor het traject Zaltbommel-centrum een dijkverbeteringsplan te ontwikkelen. De te verbeteren waterkering heeft een lengte van circa 1 km en is gelegen tussen trajecten die reeds in het kader van de Deltawet grote rivieren zijn verbeterd.

Ter ondersteuning van de besluitvorming over het dijkverbeteringsplan ex artikel 7 van de Wet op de waterkering wordt een milieu-effectrapportage uitgevoerd.

De openbare bekendmaking van de start van de m.e.r.-procedure vond plaats in de Staatscourant nummer 45, van 5 maart 1997 (zie bijlage 2).

Een werkgroep van de Commissie voor de milieu-effectrapportage heeft een advies uitgebracht voor de richtlijnen voor het op te stellen milieu-effectrapport (MER). De hoofdpunten van dit advies zijn weergegeven in bijlage 1. De inhoud van deze richtlijnen is grotendeels gebaseerd op dit advies.

Het doel van de richtlijnen is om de gewenste inhoud van het milieu-effectrapport (MER) aan te geven. In de richtlijnen wordt ingehaakt op de informatie in de startnotitie. Dit betekent in feite dat een aantal stappen in de planvorming zoals die zijn gepresenteerd in de startnotitie al op juistheid, compleetheid en relevantie voor de besluitvorming zijn getoetst.

Bij de opstelling van de richtlijnen hebben wij rekening gehouden met de ontvangen adviezen, commentaren en opmerkingen. Bijlage 4 en 5 geven een overzicht van deze reacties.

1.2 Afbakening

De richtlijnen zijn bedoeld om richting te geven aan de inhoud van een op te stellen milieu-effectrapport en bakenen daartoe af welke informatie, met name over milieu-aspecten, nodig geacht wordt om een verantwoorde beslissing over de voorgenomen activiteit te kunnen nemen.

Deze richtlijnen zijn in belangrijke mate gebaseerd op het advies van de Commissie voor de milieu-effectrapportage.

Daarnaast hebben wij ook het Gelderse rivierdijkenplan (GRIP) als uitgangspunt gehanteerd bij het opstellen van deze richtlijnen.

Tenslotte zijn die elementen uit de mondelinge en schriftelijke zienswijzen in de richtlijnen betrokken welke in de verdere procedure aandacht verdienen.

Wij maken onderscheid in hoofdpunten die nader onderzoek vergen, in aandachtspunten die onderbouwing en motivering behoeven en in checklistpunten die zonodig aandacht verdienen.

Hoofdpunten dienen verder onderzocht te worden. Daartoe rekenen wij de door ons onderschreven hoofdpunten van het advies van de Commissie voor de milieu-effectrapportage (zie bijlage 1). Verder rekenen wij de wettelijke veiligheidsnormen van 1/1250 per jaar tot de hoofdpunten.

Aandachtspunten, opgenomen in hoofdstuk 2 en 4, verdienen in elk geval onderbouwing en motivering.

Checklistpunten, opgenomen in hoofdstuk 3 en 5 en deels in de verdere hoofdstukken, dienen alleen aandacht te krijgen als zij relevant zij voor het onderhavige dijkverbeteringsproject.

De gevraagde gegevens dienen opgenomen te worden in hetzij het MER, hetzij het plandocument, hetzij het geotechnisch rapport en/of bijlagen.

1.3 Hoofdpunten van deze richtlijnen

Uitgaande van de startnotitie alsmede op basis van het advies van de Commissie voor de milieu-effectrapportage en de bij ons binnengekomen zienswijzen komen wij tot de conclusie dat in het MER de volgende hoofdpunten nader onderzoek vergen:

- visuele en functionele relatie van stad met rivier

In het MER dient een beschrijving te worden gegeven van de bestaande visuele en functionele relatie van de oude stad met de rivier en van de mogelijkheden tot versterking hiervan. Aangegeven kan worden in hoeverre kansen worden benut om de continuïteit van stedelijke ruimten - met hun spanning tussen beslotenheid en openheid aan de kade - te versterken.

In het bijzonder moet aandacht geschonken worden aan:

- het tracé Waalkade tussen Hm 98 en Hm 101 in verband met de relaties van de oude stad met de rivier zoals bij de Steigerstraat en de Waterpoort. De mogelijkheid van de aanleg van een keermuur aan de buitenzijde van de waterkering om de grens tussen de oude stad en de rivier te accentueren dient te worden onderzocht.
- de relatie met het buitendijks gebied, die spitst zich toe op de huidige en mogelijkerwijs toekomstige coupure in de Waalkade nabij de Steigerstraat.
- de vormgeving bij de haven, in samenhang met de vormgeving van het bolwerk De Kat. De variant waarbij de historische belijning van het bolwerk De Kat wordt hersteld dient in het MER onderzocht te worden.
- Molenwal: de verschillende mogelijkheden om dit traject vorm te geven binnen het karakter van dit gebied dienen te worden onderzocht.

Het meest milieuvriendelijke alternatief moet een positieve bijdrage leveren aan de ruimtelijke overgang van de oude stad naar de rivier. Dit kan het beste worden bewerkstelligd door een 'actieve' aanpak, waarbij - na het benoemen van de met prioriteit te beschermen of te ontwikkelen LNC-waarden - gezocht wordt naar een alternatief dat deze waarden zo veel mogelijk ontziet, dan wel ontwikkelt.

Om de ruimtelijk-visuele veranderingen inzichtelijk te maken kunnen op relevante plekken (brede) dwarsdoorsneden of tekeningen gepresenteerd worden, waaruit per alternatief het verschil tussen de huidige en de toekomstige situatie zichtbaar wordt.

- archeologische waarden

Extra aandacht moet nog worden gegeven aan de 'ondergrondse waarden' in en nabij de dijk.

In het MER dient beschreven te worden in hoeverre door eventuele grondwerkzaamheden archeologische sporen dreigen te worden vernietigd. Indien aantasting van archeologische waarden onvermijdelijk is, dienen deze waarden zorgvuldig te worden onderzocht en beschreven.

- demontabele kering

Duidelijk dient te zijn op grond van welke argumenten demontabele constructies worden toegepast. De vraag dient te worden beantwoord of in Zaltbommel het cultureel erfgoed en de landschappelijke kwaliteit bij een andere oplossing zo ernstig geschaad worden dat een demontabele constructie leidt tot (aanzienlijke) milieuwinst.

- variant "ruim om Tivoli heen"

De in de startnotitie genoemde te onderzoeken variant waarbij de nieuwe dijk ruim om Tivoli heen komt te lopen, komt in strijd met twee in de startnotitie genoemde ontwerpprincipes, namelijk verbetering van de huidige waterkering als één ruimtelijk geheel en versterking van de belijning van de vestingswerken. Voor deze variant is een vergunning in het kader van de Rivierenwet van het Ministerie van Verkeer en Waterstaat vereist. Wij bevelen aan dit in de gemeentelijke visie aan te geven voorkeursalternatief slechts dan te onderzoeken indien de rivierbeheerder instemt met deze principe-oplossing. Zodat een eventuele keuze voor deze variant ook daadwerkelijk uitvoerbaar is.

- continuïteit van waterkering

In dit project met een complexe stedelijke omgeving en varianten met demontabele keringen is het van belang om de herkenbaarheid van de dijk als één geheel als doelstelling in het MER op te nemen.

2. Probleemstelling, doel en besluitvorming

Artikel 7.10, lid 1, onder a van de Wm:

Een MER bevat ten minste: *"een beschrijving van hetgeen met de voorgenomen activiteit wordt beoogd."*

Artikel 7.10, lid 1, onder c van de Wm:

Een MER bevat ten minste: *"een aanduiding van de besluiten bij de voorbereiding waarvan het milieu-effectrapport wordt gemaakt, en een overzicht van de eerder genomen besluiten van bestuursorganen, die betrekking hebben op de voorgenomen activiteit en de beschreven alternatieven."*

2.1 Probleemstelling

De startnotitie geeft in paragraaf 1.2 aan dat het dijkvak Zaltbommel-Centrum over de gehele lengte niet voldoet aan de gestelde veiligheidsnorm. Volgens paragraaf 3.3 is de kruin van de dijk vrijwel overal lager gelegen dan het maatgevend hoogwater (MHW). De nodige kruinverhogingen, gebaseerd op het MHW plus de te berekenen waakhogte van minimaal 50 centimeter, bedragen in het algemeen circa 0,50 m tot 1 m. Stabiliteitsproblemen zouden zich op enkele plaatsen kunnen voordoen; nader onderzoek is blijkens de startnotitie nodig. Het risico voor piping zal zich hooguit op twee plaatsen voor kunnen doen, dit moet blijken uit nader geotechnisch onderzoek.

Tijdens het locatiebezoek dat de Commissie aan bedoeld dijkvak bracht, is door de initiatiefnemer medegedeeld dat de situatie zoals beschreven onder C van de beleidslijn van het Polderdistrict (pagina 22 startnotitie)¹ zich hier niet voordoet. Mocht hier na nader onderzoek toch sprake van zijn, dan dient in het MER de consequentie zichtbaar te worden gemaakt van twee uitgangspunten: het hanteren van de vastgestelde MHW en van de waterstand met een frequentie van 1/1250 die mede gebaseerd is op recente hoogwaters².

2.2 Doel

De startnotitie geeft in paragraaf 1.2 aan dat het doel van het op te stellen dijkverbeteringsplan is om de aanpassingen die nodig zijn om aan de gestelde norm te voldoen, in 2000 gerealiseerd te hebben. Daarbij wordt beoogd bij de noodzakelijke technische ingrepen zoveel mogelijk rekening te houden met:

- de bestaande landschappelijke, natuur- en cultuurhistorische (LNC-) waarden van de dijk en directe omgeving;
- de wensen vanuit het woon- en leefmilieu.

1 C. "Problematisch wordt het wanneer bij de planontwikkeling een voorgestane oplossing nog net acceptabel is bij de huidige maatgevende waterstand maar bij een verhoogde maatgevende waterstand niet meer. ... Het Polderdistrict heeft als beleid dat in dergelijke afwegingen de duurzaamheid van de oplossingen ... een zwaarwegende factor dient te zijn."

2 nota RIZA 95.049X: Veranderingen in de maatgevende hoogwaterstanden voor de Rijn en zijn takken als gevolg van de recente hoogwaters (1995).

Hierbij wordt aandacht geschonken aan het samengaan van de dijkverbetering met de ruimtelijke inrichting van het aangrenzende gebied. Eveneens vormen de adviezen van de Commissie Boertien en de integrale benadering in het GRIP de algemene leidraad in het planvormingsproces.

Wij bevelen aan om als doelstelling eveneens het handhaven danwel versterken van de herkenbaarheid van de dijk als één geheel in het MER op te nemen.

2.3 Besluitvorming en beleidskader

Te nemen besluiten

In de startnotitie is in hoofdstuk 7 voldoende beschreven voor welk besluit het MER wordt opgesteld en welke overheidsinstantie dit besluit zal nemen. Ook is reeds duidelijk gemaakt volgens welke procedure en welk tijdpad dit geschiedt en welke adviesorganen en instanties daarbij formeel en informeel zijn betrokken.

In het MER kunnen de betreffende passages van de startnotitie worden overgenomen.

Beleidskader

In paragraaf 2.6 van de startnotitie is ingegaan op het beleid. In het MER kunnen de betreffende passages worden overgenomen.

3. Beschrijving en waardering van het plangebied

Artikel 7.10, lid 1, onder d van de Wm:

Een MER bevat ten minste: *"een beschrijving van de bestaande toestand van het milieu, voor zover de voorgenomen activiteit of de beschreven alternatieven daarvoor gevolgen kunnen hebben, alsmede van de te verwachten ontwikkeling van dat milieu, indien de activiteit noch de alternatieven worden ondernomen."*

3.1 Inleiding

De **bestaande toestand van het milieu** moet worden beschreven voor zover deze door de dijkverbetering wordt beïnvloed. Voor de LNC-elementen moet naast een inventarisatie van de huidige situatie ook een **waardering** van deze elementen plaatsvinden. De omvang van het studiegebied wordt bepaald door de te verwachten reikwijdte van de effecten en de wisselwerking met de omgeving. Dit betekent, dat per milieu-aspect de omvang van het studiegebied kan verschillen. Voor zover in het gebied bepaalde **autonome ontwikkelingen** plaatsvinden, of binnen afzienbare termijn veranderingen kunnen worden voorzien onder invloed van reeds vastgelegd beleid, dient dit bij de beschrijving van de bestaande milieutoestand te worden betrokken.

3.2 Ruimtelijk beeld en cultureel erfgoed

3.2.1 Landschap en stedenbouw

In het MER dient een beschrijving te worden gegeven van de bestaande visuele en functionele relatie van de oude stad met de rivier en van de mogelijkheden tot versterking hiervan. In het bijzonder moet aandacht geschonken worden aan:

- het tracé Waalkade tussen Hm 98 en Hm 101 in verband met de relaties van de oude stad met de rivier zoals bij de Steigerstraat en de Waterpoort;
- de relatie met het buitendijks gebied, die spitst zich toe op de huidige en mogelijkerwijs toekomstige coupure in de Waalkade nabij de Steigerstraat;
- de vormgeving bij de haven, in samenhang met de vormgeving van het bolwerk De Kat.

3.2.2 Cultureel erfgoed

In de startnotitie is een voldoende beschrijving gegeven van het cultureel erfgoed en de waarde daarvan. Deze informatie kan in het MER worden overgenomen. Extra aandacht moet nog worden gegeven aan de 'ondergrondse waarden' in en nabij de dijk³.

De beschrijving biedt voldoende aanknopingspunten voor een ontwerp waarin het cultureel erfgoed voldoende aandacht krijgt.

3.3 Natuur

In het MER dient aandacht te worden geschonken aan de beschrijving van vegetaties op oude muren van wallen, coupures en stoepen. Voor een overige beschrijving van de aanwezige natuur en de waarden daarvan kan in het MER volstaan worden met het overnemen van de informatie uit de startnotitie.

3.4 Milieuhygiëne

Besteed aandacht aan aanwezige bodemverontreiniging die van invloed kan zijn op de uitvoering van varianten of alternatieven.

3 Zie ook inspraakreactie 4 (bijlage 4).

4. Voorgenomen activiteit en alternatieven

Artikel 7.10, lid 1, onder b van de Wm:

Een MER bevat ten minste: *"een beschrijving van de voorgenomen activiteit en van de wijze waarop zij zal worden uitgevoerd, alsmede van de alternatieven daarvoor, die redelijkerwijs in beschouwing dienen te worden genomen."*

Artikel 7.10, lid 3 van de Wm:

"Tot de ingevolge het eerste lid, onder b, te beschrijven alternatieven behoort in ieder geval het alternatief waarbij de nadelige gevolgen voor het milieu worden voorkomen, dan wel, voor zover dat niet mogelijk is, deze met gebruikmaking van de beste bestaande mogelijkheden ter bescherming van het milieu, zoveel mogelijk worden beperkt."

26

4.1 Visie op de dijkverbetering

In de startnotitie is aandacht besteed aan het ontwikkelen van een visie op de dijkverbetering. De ontwikkeling van een visie⁴) op de dijkverbetering is nodig om de knelpunten te identificeren en als eerste stap om het aantal mogelijke oplossingen in te perken.

In de startnotitie heeft de visie-ontwikkeling plaats gevonden doordat allereerst op hoog abstractieniveau een aantal strategische keuzen gemaakt zijn. Deze keuzen vormen het referentiekader dat als uitgangspunt heeft gediend voor het verder ontwikkelen van de visie (hoofdstuk 4). De integrale visie is weergegeven in figuur 5.1 (pagina 30) van de startnotitie. Vervolgens is in paragraaf 5.2 een aantal wensen met betrekking tot de dijkverbetering geformuleerd, waarbij nog geen prioriteitenstelling van de verschillende wensen heeft plaatsgevonden. In paragraaf 5.3 is uitgaande van het referentiekader en de benodigde aanpassingen aangegeven welke prioriteiten er op het niveau van het dijkvak als geheel zijn vastgesteld. Tenslotte is de prioriteitenstelling op uitvoeringsniveau uitgewerkt en is een aantal kansrijke principe-oplossingen aangegeven (par. 5.4).

Wij zijn van oordeel dat de systematiek correct is toegepast en heeft geleid tot een heldere visie.

In de startnotitie wordt aangegeven dat de Gemeente Zaltbommel bezig is met het opstellen van een nieuwe visie op de ontwikkeling van het stadsfront. De gemeentelijke visie⁵) blijkt sterk gericht te zijn op de parkeerproblematiek van Zaltbommel. Het Polderdistrict heeft in de startnotitie aangegeven zich in te spannen om een zo groot mogelijke integratie te bereiken van de dijkverbeteringsplannen met plannen van de gemeente. Indien dit zou leiden tot een aanpassing van de in de startnotitie gehanteerde visie dient dit in het MER duidelijk te worden aangegeven.

4 Volgens de *Handreikingen* van de TAW is de ontwikkeling van een visie belangrijk als eerste stap bij het inperken van het aantal mogelijke oplossingen. Daarbij moet vooral worden ingegaan op de volgende vragen:

- wat zijn de bestaande LNC-aspecten van het gebied?
- welke waarde wordt aan deze aspecten toegekend?
- welke knelpunten met belangrijke LNC-waarden zijn te voorzien bij dijkversterking?
- welke prioriteiten gelden bij het oplossen of voorkomen van deze knelpunten?

5 Visie zoals vastgesteld door het College van Burgemeester en Wethouders d.d. 28 januari 1997.

4.2 Inperking principe-oplossingen

Over de inperking van principe-oplossingen, zoals beschreven in par. 5.4, merken wij het volgende op:

- Waalkade: Duidelijk dient te zijn op grond van welke argumenten demontabele constructies worden toegepast. De vraag dient te worden beantwoord of in Zaltbommel het cultureel erfgoed en de landschappelijke kwaliteit bij een andere oplossing zo ernstig geschaad worden dat een demontabele constructie leidt tot (aanzienlijke) milieuwinst;
- Steenweg: De in de startnotitie genoemde te onderzoeken variant waarbij de nieuwe dijk ruim om Tivoli heen komt te lopen, komt in strijd met twee in de startnotitie genoemde ontwerpprincipes, namelijk verbetering van de huidige waterkering als één ruimtelijk geheel en versterking van de belijning van de vestingswerken. Voor deze variant is een vergunning in het kader van de Rivierenwet van het ministerie van Verkeer en Waterstaat vereist. Wij bevelen aan dit in de gemeentelijke visie aan-gegeven voorkeursalternatief^{6]} slechts dan te onderzoeken indien de rivierbeheerder instemt met deze principe-oplossing.

4.3 Varianten

Voor de ontwikkeling van varianten in het MER vormt de selectie van principe-oplossingen in de startnotitie het aanknopingspunt. In de startnotitie zijn in de hoofdstukken 5 en 6 dijkverbeteringsvarianten ontwikkeld, die in het MER nader uitgewerkt zullen worden. Wij zijn van mening dat de samenhang tussen paragraaf 5.4 en 6.2 onvoldoende duidelijk is. Zo is het bijvoorbeeld niet duidelijk of het om een uitwerking van de gekozen oplossingen gaat of om varianten.

Algemene aanbevelingen bij het ontwikkelen van dijkverbeteringsvarianten zijn:

- De varianten moeten gebaseerd zijn op reële ontwerpprofielen. De hoogte, de vorm (hellingen, berm en/of muurconstructie) en het ruimtebeslag moeten op schaal in de huidige dwarsprofielen/situaties ingetekend worden weergegeven;
- Voorzover van toepassing, moeten bijzondere constructies in het MER zodanig nauwkeurig zijn uitgewerkt en onderbouwd (constructietype, diepte, risico's voor de bouwwerken en voor kwelstromen), dat de milieuconsequenties van het toepassen duidelijk worden;
- De continuïteit van de dijk als geheel dient goed in het oog te worden gehouden.

In het bijzonder verdienen de volgende punten de aandacht:

- In aansluiting op hetgeen in de vorige paragraaf van dit advies is gesteld bij de inperking van de principe-oplossingen, dient in het MER de variant waarbij het tracé ruim achter Tivoli langs komt te lopen alleen te worden onderzocht indien de rivierbeheerder hier mee instemt;
- Waalkade: de mogelijkheid van de aanleg van een keermuur aan de buitenzijde van de waterkering dient te worden onderzocht;
- Molenwal: de verschillende mogelijkheden om dit traject vorm te geven binnen het karakter van dit gebied dienen te worden onderzocht^{7]};
- Bolwerk De Kat: De variant waarbij de historische belijning wordt hersteld dient in het MER onderzocht te worden^{8]}.

6 Zie pagina 2 hoofdstuk 2 onder 1 van de visie van het College van Burgemeester en Wethouders d.d. 28 januari 1997.

7 Zie ook inspraakreactie nr. 3, bijlage 4.

8 Zie ook inspraakreactie nr. 1, bijlage 4.

4.4 Alternatieven

De verschillende varianten voor de dijkgedeelten moeten worden gecombineerd tot samenhangende dijkverbeteringsalternatieven waarin zonodig mitigerende en compenserende maatregelen zijn opgenomen.

Meest milieuvriendelijk alternatief

In het MER moet naast het voorkeursalternatief het meest milieuvriendelijk alternatief worden geformuleerd⁹. Een meest milieuvriendelijk alternatief (MMA) kan op twee wijzen gevonden worden, een 'passieve' en een 'actieve' wijze. De passieve wijze is die waarin na analyse van de milieu-effecten van varianten en alternatieven, het alternatief met de minste milieu-effecten tot MMA benoemd wordt. Blijkens de startnotitie (pagina 48) tendeert de aanpak van initiatiefnemer naar een dergelijke passieve aanpak. De Commissie wijst er op dat een 'actieve' aanpak van het MMA het MER een grotere gebruikswaarde voor de besluitvorming kan geven. Bij deze aanpak wordt, na benoemen van de met prioriteit te beschermen of te ontwikkelen LNC-waarden, gezocht naar een alternatief dat deze waarden zo veel mogelijk ontziet, dan wel ontwikkelt (maar daarbij wel voldoet aan gestelde veiligheidseisen). De Commissie beveelt dan ook aan om via deze 'actieve' aanpak tot het MMA te komen.

Het meest milieuvriendelijke alternatief moet voorts aan de volgende voorwaarden voldoen:

- het moet realistisch zijn, dat wil zeggen het moet voldoen aan de doelstellingen van de initiatiefnemer, alsmede binnen zijn of haar competentie liggen;
- het moet uitgaan van de beste bestaande mogelijkheden ter bescherming van het milieu;
- het moet gericht zijn op het zo veel mogelijk voorkomen van nadelige milieugevolgen, dan wel het behalen van een maximale milieuwinst.

Het meest milieuvriendelijke alternatief moet een positieve bijdrage leveren aan de ruimtelijke overgang van de oude stad naar de rivier. Hierbij kan in het bijzonder gedacht worden aan het accentueren van de grens tussen de oude stad en de rivier met een muurconstructie. Dit geldt met name ter plaatse van de Waaldijk, waar ter hoogte van de aansluiting met de Waterstraat en de Steigerstraat mogelijk coupures worden aangelegd. Hiernaast kunnen nieuwe (uitzicht-) bastions in de muur worden opgericht.

Milieu-compensatie

Compensatie van natuurwaarden is in dit project niet aan de orde.

⁹ De situatie die zich zou voordoen indien de voorgenomen dijkversterking niet zou plaatsvinden en waarbij zou getracht worden het gestelde veiligheidsdoel op een andere wijze te realiseren, is niet reëel; met andere woorden er bestaat geen nulalternatief voor het gehele dijkvak.

5. Milieugevolgen

Artikel 7.10, lid 1, onder e van de Wm:

Een MER bevat ten minste: *"een beschrijving van de gevolgen voor het milieu, die de voorgenomen activiteit, onderscheidenlijk de alternatieven kunnen hebben, alsmede een motivering van de wijze waarop deze gevolgen zijn bepaald en beschreven."*

5.1 Algemeen

Bij de beschrijving van de milieugevolgen dienen de volgende algemene richtlijnen in acht te worden genomen:

- aangegeven moet worden of de effecten tijdelijk of permanent zijn;
- aangezien in het onderhavige project naast negatieve ook positieve milieugevolgen kunnen optreden, dienen beide in de effectenbeschrijving te worden opgenomen;
- naast een eventuele kwantitatieve waardering van te verwachten milieugevolgen, moeten deze in ieder geval ook kwalitatief beschreven worden;
- de manier waarop de milieugevolgen zijn bepaald en omschreven, dient inzichtelijk en controleerbaar te zijn door het opnemen van basisgegevens in een bijlage of door expliciete verwijzing naar geraadpleegd achtergrondmateriaal;
- ter vermindering van overbodige informatie dient de beschrijving van de bestaande situatie van het milieu niet uitgebreider te zijn dan nodig voor een referentie bij het beschrijven van de milieugevolgen.

5.2 Landschap en stedenbouw

Bij de verschillende alternatieven en varianten dient te worden aangegeven:

- de wijze waarop de fysieke eigenschappen en het gebruik van de ruimte in de omgeving van de waterkering veranderen;
- de wijze waarop de verknoping van de stad met het water wordt beïnvloed. Aangegeven kan worden in hoeverre kansen worden benut om de continuïteit van stedelijke ruimten - met hun spanning tussen beslotenheid en openheid aan de kade - te versterken. Dit geldt in bijzonder voor het Waalfront langs de Waalkade met de 'poorten' naar de stad;
- de bijdrage aan de (rijkdom van) stedelijke details en esthetische kwaliteit;
- de mate waarin de vormgeving een toegevoegd element met een eigenwaarde (contrast) is of een vorm van camouflage, ondergeschikt aan de ingreep;
- de invloed van de verandering van de waterkering op het voetgangersniveau: looproutes, zichtlijnen (o.a. vanuit de woningen) en de beleving;
- de verhouding van het geheel (de grote lijn) tot de uitzonderingen en de accenten;
- het effect van de ophoging van de dijk op de situatie en vitaliteitskansen van oude bomen.

Om de ruimtelijk-visuele veranderingen inzichtelijk te maken kunnen op relevante plekken (brede) dwarsdoorsneden of tekeningen gepresenteerd worden, waaruit per alternatief het verschil tussen de huidige en de toekomstige situatie zichtbaar wordt.

5.3 Natuur

Uit de informatie in de startnotitie blijkt dat de huidige situatie geen bijzondere natuurwaarden te bieden heeft. In het MER dient beschreven te worden in hoeverre door de dijkverbetering mogelijkheden ontstaan om de natuurwaarde te versterken. Daarbij dient aangegeven te worden in hoeverre dit dijkvak een (ontbrekende) ecologische schakel vormt.

In het MER dient eveneens aandacht te worden geschonken aan de gevolgen van de dijkverbetering voor de vegetaties op oude muren van wallen, coupures en stoepen.

5.4 Cultureel erfgoed

Per alternatief dient te worden aangegeven welke patronen en elementen verloren gaan of worden aangetast, wat de waarde daarvan is en wat ervoor in de plaats komt. Tevens moet duidelijk worden op welke wijze cultuurhistorisch waardevolle elementen in de nieuwe situatie kunnen worden ingepast.

In het MER dient beschreven te worden in hoeverre door eventuele grondwerkzaamheden archeologische sporen dreigen te worden vernietigd¹⁰. Indien aantasting van archeologische waarden onvermijdelijk is, dienen deze waarden zorgvuldig te worden onderzocht en beschreven.

6. Vergelijking van alternatieven

Artikel 7.10, lid 1, onder f van de Wm:

Een MER bevat ten minste: *"een vergelijking van de ingevolge onderdeel d beschreven te verwachten ontwikkeling van het milieu met de beschreven gevolgen voor het milieu van de voorgenomen activiteit, alsmede met de beschreven gevolgen voor het milieu van elk der in beschouwing genomen alternatieven."*

De milieu-effecten van de varianten en de daarop gebaseerde dijkverbeteringsalternatieven moeten onderling en met de referentiesituatie worden vergeleken. Doel van de vergelijking is inzicht te geven in de mate waarin de positieve en negatieve effecten van de voorgenomen activiteit en de alternatieven verschillen.

Bij de vergelijking van de alternatieven kunnen de financiële aspecten van de alternatieven worden betrokken om de realiteitswaarde van de alternatieven beter te kunnen beoordelen. Dit is in het kader van de milieu-effectrapportage niet verplicht, maar het maakt de besluitvorming meer inzichtelijk.

¹⁰ Zie ook inspraakreactie nr. 4, bijlage 4.

7. Leemten in kennis

Artikel 7.10, lid 1, onder g van de Wm:

Een MER bevat ten minste: *"een overzicht van de leemten in de onder d en e bedoelde beschrijvingen [d.w.z. van de bestaande milieutoestand en autonome ontwikkeling daarvan, resp. van de milieu-effecten] ten gevolge van het ontbreken van de benodigde gegevens."*

De leemten in kennis en informatie, die van belang zijn voor een goede oordeelsvorming, moeten worden genoemd. Het doel van deze beschrijving is om een indicatie te krijgen van de volledigheid van de informatie voor de besluitvorming.

Beschreven moet worden:

- de onzekerheden die zijn blijven bestaan en wat hiervan de reden is;
- de consequenties van de leemten voor de besluitvorming;
- hoe zal worden omgegaan met de beschreven leemten.

8. Evaluatieprogramma

Artikel 7.39 van de Wm:

"Het bevoegd gezag dat een besluit heeft genomen, bij de voorbereiding waarvan een milieu-effectrapport is gemaakt, onderzoekt de gevolgen van de betrokken activiteit voor het milieu, wanneer zij wordt ondernomen of nadat zij is ondernomen."

Het bevoegd gezag moet bij het (goedkeurings)besluit aangeven op welke wijze en op welke termijn een evaluatie-onderzoek verricht zal worden om de voorspelde effecten met de daadwerkelijk optredende effecten te kunnen vergelijken en om zo nodig aanvullende mitigerende maatregelen te treffen.

Wij verzoeken de initiatiefnemer in het MER reeds een aanzet tot een dergelijk evaluatieprogramma te geven dat is gericht op het alternatief dat de voorkeur krijgt in het verbeteringsplan.

9. Vorm en presentatie

Bijzondere aandacht verdient de presentatie van de vergelijkende beoordeling van de alternatieven. De onderlinge vergelijking dient bij voorkeur te worden gepresenteerd met behulp van tabellen, figuren en kaarten, dwarsprofielen en aanzichten.

Voor de overige presentatie bevelen wij het volgende aan:

- het MER beknopt en goed leesbaar te houden;
- achtergrondgegevens (die conclusies, voorspellingen en keuzen onderbouwen) niet in de hoofdtekst zelf te vermelden, maar in een bijlage op te nemen;
- een verklarende woordenlijst, een lijst van gebruikte afkortingen en een literatuurlijst bij het MER op te nemen;
- voor de uitgewerkte principe-oplossingen de hoogte, de vorm (hellingen en bermen) en het ruimtebeslag op schaal, in bestaande dwarsprofielen ingetekend weer te geven;
- kaartmateriaal te voorzien van een leesbare ondergrond met de gebruikte topografische namen en een duidelijke legenda.

10. Samenvatting van het MER

Artikel 7.10, lid 1, onder h van de Wm:

Een MER bevat ten minste: *"een samenvatting die aan een algemeen publiek voldoende inzicht geeft voor de beoordeling van het milieu-effectrapport en van de daarin beschreven gevolgen voor het milieu van de voorgenomen activiteit en van de beschreven alternatieven."*

De samenvatting is het deel van het MER dat vooral wordt gelezen door besluitvormers en insprekers en verdient daarom bijzondere aandacht. Het moet als zelfstandig document leesbaar zijn en een goede afspiegeling zijn van de inhoud van het MER. Daarbij moeten de belangrijkste zaken zijn weergegeven, zoals:

- de hoofdpunten voor de besluitvorming;
- de voorgenomen activiteit en de alternatieven;
- de belangrijkste waarden van het milieu in het studiegebied;
- de belangrijkste effecten voor het milieu bij en na het uitvoeren van de voorgenomen activiteit en de alternatieven;
- de vergelijking van de alternatieven;
- belangrijke leemten in kennis.

Wij bevelen aan ook in de samenvatting gebruik te maken van kaarten, figuren en tabellen.

Bijlage 1. Hoofdpunten van het advies voor richtlijnen van de Commissie voor de milieu-effectrapportage

Het Polderdistrict Groot Maas en Waal heeft het voornemen om voor het traject Zaltbommel-centrum een dijkverbeteringsplan te ontwikkelen (Hp 96,5 - 106). Voor de besluitvorming over het dijkverbeteringsplan ex artikel 7 van de Wet op de waterkering wordt milieu-effectrapportage uitgevoerd.

De Commissie meent dat in het milieu-effectrapport (MER) voor dit dijktraject in het bijzonder de volgende onderwerpen aandacht behoeven:

- Daar waar op het traject Waaldijk overgegaan wordt tot het toepassen van bijzondere constructies - zeker waar het zal gaan om demontabele constructies - dient de keuze hiervoor gemotiveerd te worden, met name uit het oogpunt van LNC-waarden.
- De in de startnotitie genoemde te onderzoeken variant waarbij de nieuwe dijk ruim om Tivoli heen komt te lopen, komt in strijd met twee in de startnotitie genoemde ontwerpprincipes, namelijk verbetering van de huidige waterkering als één ruimtelijk geheel en versterking van de belijning van de vestingswerken. Eveneens kan deze variant in strijd zijn met de Beleidslijn Ruimte voor de rivier van de ministers van Verkeer en Waterstaat en VROM. De Commissie beveelt aan dit in de gemeentelijke visie aangegeven voorkeursalternatief slechts dan te onderzoeken indien de rivierbeheerder instemt met deze principe-oplossing.

De Commissie vraagt bijzondere aandacht voor een duidelijke visualisering van de voorgenomen activiteit en de verschillende alternatieven.

BEKENDMAKING

**Terinzagelegging en openbare zitting/Wet milieubeheer/
Wet op de waterkering**

Dijkverbeteringsproject Waalbandijk, dijkvak Zaltbommel-Centrum

Aanleiding

De dijkstoel van het polderdistrict Groot Maas en Waal in Druten heeft op 21 februari 1997 de startnotitie milieu-effectrapportage voor de verbetering van de Waalbandijk ingediend. Het gaat hierbij om het dijkvak Zaltbommel-Centrum, hm 96,5-106, gelegen in de gemeente Zaltbommel.

Te volgen procedure

De startnotitie is een eerste stap naar het milieu-effectrapport (MER) en het uiteindelijke dijkverbeteringsplan. In de startnotitie geeft het polderdistrict in hoofdlijnen informatie over de manier waarop de voorgenomen verbetering van het dijkvak wordt aangepakt. Aan de hand van de reacties op de startnotitie, de adviezen van wettelijke adviseurs en de Commissie voor de milieu-effectrapportage stellen wij de richtlijnen voor het te maken milieu-effectrapport op. Dit MER zal over enige tijd samen met de projectnota en het ontwerp-dijkverbeteringsplan ook ter inzage worden gelegd.

Terinzagelegging

Van 6 maart tot en met 2 april 1997 ligt een exemplaar van de startnotitie ter inzage in:

- het kantoor van het polderdistrict Groot Maas en Waal, Kerkeland 9 in Druten, op werkdagen van 08.30 uur tot 12.00 uur en van 13.00 uur tot 17.00 uur;
- het gemeentehuis van Zaltbommel, Markt 10 in Zaltbommel, op werkdagen van 09.00 uur tot 12.00 uur;
- de Bibliotheek van het Huis de Provincie, Markt 11 te Arnhem, op werkdagen van 08.30 uur tot 16.30 uur.

Belanghebbenden die niet in staat zijn tijdens kantooruren de ter inzage gelegde stukken in te zien, kunnen contact opnemen met het Projectbureau dijkverbetering van de provincie Gelderland (zie onderstaand telefoonnummer).

Schriftelijke reacties

Tijdens de periode van terinzagelegging kan eenieder bij ons college schriftelijk zienswijzen indienen, die een bijdrage kunnen leveren aan de op te stellen richtlijnen voor het milieu-effectrapport. Deze zienswijzen dient u te zenden aan Gedeputeerde Staten van Gelderland, Postbus 9090, 6800 GX Arnhem, onder vermelding van nr. MW97.7985. U kunt daarbij verzoeken uw persoonlijke gegevens niet bekend te maken.

Openbare zitting

Behalve schriftelijk kunt u ook mondeling reageren. Hiervoor wordt op 13 maart 1997 om 19.30 uur een openbare zitting gehouden in Sociaal Cultureel Centrum de Poortertj, Nieuwstraat 2 te Zaltbommel. Aan het begin van de avond wordt een korte toelichting gegeven op de startnotitie.

Nadere informatie

Voor nadere informatie over de startnotitie of de procedure kunt u zich wenden tot:

- het polderdistrict Groot Maas en Waal, de heer W. van der Kruijk, tel. (0487) 51 61 44;
- de provincie Gelderland, Projectbureau dijkverbetering, de heer C. Verea, tel. (026) 359 88 56.

Arnhem, 28 februari 1997 - nr. MW97.7985

**provincie
GELDERLAND**

Gedeputeerde Staten van Gelderland
J. Kamminga - voorzitter
drs. C.P.A.G. Crasborn - griffier

Verslag openbare zitting Startnotitie verbetering Waalbandijk, dijkvak Zaltbommel Centrum op 13 maart 1997

Aanwezig namens

de provincie Gelderland : mevrouw M. Nijenhuis (afdeling Communicatie, voorzitter), de heer C. Veraa (projectbureau Dijkverbetering, project-coördinator)

het Polderdistrict Groot Maas en Waal : de heer B. de Bruijn (hoofd Dijkverbetering), de heer W. Kruijk (projectleider)

Aantal aanwezige belangstellenden: circa 23.

Toelichting

De heer VAN DE KRUYK geeft een toelichting op de inhoud van de Startnotitie. Hierin wordt een overzicht gegeven van de huidige stand van zaken bij de dijk, de visie op de dijkverbetering en de alternatieven om te komen tot dijkverbetering.

De heer VERAA geeft een toelichting op de procedure. Tot en met 2 april 1997 bestaat de mogelijkheid schriftelijk danwel mondeling een zienswijze in te brengen bij Gedeputeerde Staten van Gelderland. Vervolgens stelt de Commissie MER de richtlijnen vast waaraan de projectnota/MER moet voldoen. In de Projectnota/MER worden in detail de gemaakte keuzen omschreven en de afwegingen weergegeven welke doorslaggevend zijn geweest voor het maken van deze keuzen. In deze fase hebben belanghebbenden opnieuw de mogelijkheid tot inspraak tijdens een openbare zitting. Na goedkeuring van het dijkverbeteringsplan door de provincie, kan nog beroep worden ingesteld bij de Raad van State. Wanneer deze in positieve zin uitspraak heeft gedaan, is het plan onherroepelijk en kan de dijkverbetering een aanvang nemen.

WEERGAVE INGEBRACHTE ZIENSWIJZEN

De heer S.A. Mostert Veerweg 3 5301 CK Zaltbommel

1. Mist een variant in de Startnotitie. In het deeltraject achterlangs Tivoli wordt een vierde variant voorgesteld. Hierbij volgt de waterkering letterlijk het tracé waar nu de afrastering staat tussen 'Van der Roest & Busker' en de 'WG'. Op deze wijze ontstaat een 'knik' in de waterkering.
2. Er is waardering dat in de Startnotitie een uitgekiend ontwerp is opgenomen om een flexibele kering langs de gehele Waalkade te onderzoeken.
3. Op 24 maart aanstaande wordt in Venlo een demonstratie gegeven van 'de Keulse oplossing' op initiatief van het waterschap Maasvallei. Het Polderdistrict wordt uitgenodigd de demonstratie bij te wonen en na te gaan of deze constructie mogelijkheden biedt voor Zaltbommel. De Belangenvereniging Bewoners Waalkade en Veerweg is voornemens binnenkort een informatieve avond te beleggen met het betreffende bedrijf. Het Polderdistrict ontvangt hiervoor een uitnodiging.

4. In plaats van uit te gaan van de huidige hoogte van de dijk, zou mogelijk de huidige dijk kunnen worden verlaagd om op een lager niveau de bijzondere constructie toe te passen waarbij rekening wordt gehouden met toekomstige onzekerheden.
5. Een argument om te kiezen voor het open laten van de noordoostelijke coupure bij de Veerweg wordt gevormd door het belang van de bewoners en de bereikbaarheid bij hoogwater.

De heer P. Hotke Waalkade 28 5301 CJ Zaltbommel mede namens de Belangenvereniging Bewoners Waalkade en Veerweg

1. Tijdens een hoorzitting in 1995 is gesproken over de huidige situatie van de Waalkade. Daarbij is de verhoging van de dijk in 1983 door de provincie gekwalificeerd als gronddepot. Graag duidelijkheid wat de status is van de verhoging: dijk of gronddepot.
2. Indien blijkt dat de flexibele waterkering, zoals deze op 24 maart 1997 in Venlo wordt gedemonstreerd, het water kan tegenhouden, kan worden overwogen om het betreffende gronddepot te verwijderen en op een andere plaats een definitieve bestemming geven.

De heer Van Zanden Thorbeckestraat 120 5301 NK Zaltbommel mede namens De Vrienden van Zaltbommel

Een opmerking bestemd voor de provincie via de gemeente Zaltbommel: er bestaat een notitie van de gemeente Zaltbommel met daarin de gemeentelijke visie op de dijkverbetering en er is een Startnotitie van het Polderdistrict. Wat ontbreekt is de creativiteit die de verschillende technische aspecten tot een aantrekkelijk geheel smeedt met oog voor een harmonieus samengaan met de omgeving.

De heer Pennings wethouder van de gemeente Zaltbommel

1. Gedurende het planproces zijn een aantal zaken ten goede gekeerd.
2. De formulering in de Startnotitie bij de Waalkade (buitenzijde stenig karakter) en bolwerk de Kat, is anders dan besproken in de Projectgroep waar wat meer afstand is genomen door zaken niet kansrijk te noemen en te spreken over riviertechnische aspecten en zeer hoge kosten. Als gemeentelijk bestuur neemt de heer Pennings wat afstand van de formulering in de Startnotitie en wil meer ruimte geven aan het nader onderzoek.
3. In reactie op de zienswijze van de heer Van Zanden: samen met het Polderdistrict wordt de uiterlijke kwaliteit van de waterkering beoordeeld. De komende maanden zal hierover duidelijkheid komen.

REACTIES OP DE ZIENSWIJZEN

De heer De Bruijn

1. (naar aanleiding van zienswijze Mostert/punt 3) Het Polderdistrict onderzoekt momenteel constructies zoals in de zienswijze aangegeven. In het stadium waarin het plan nu verkeert, is het nog te vroeg zich te laten voorlichten door een beperkt aantal bedrijven gezien het grote aantal beschikbare mogelijkheden. (Rijkswaterstaat beschikt over 48 mogelijkheden voor flexibele waterkering) Het Polderdistrict staat echter open voor goede suggesties.
2. (naar aanleiding van zienswijze Hotke/punt 1) Langs de Waalkade ligt een waterkering met als status 'waterkering'. Destijds was sprake van een andere benaming.

WEERGAVE VRAGEN EN ANTWOORDEN

> *Op basis van welke criteria wordt 'kansrijk' beoordeeld; vindt er vooraf een selectie plaats.*

De heer De Bruijn: indien het Polderdistrict een alternatief als 'kansrijk' beoordeeld, dan wordt dit alternatief serieus onderzocht. Een 'misschien kansrijk' alternatief wordt globaal onderzocht. Een 'niet kansrijk' alternatief wordt niet onderzocht. Indien belanghebbenden een andere mening hebben over de mate van 'kansrijk' zijn, dan kan hiertegen een zienswijze worden ingebracht.

De heer Veraa: het Polderdistrict doet in de Startnotitie een voorstel om varianten, die zij belangrijk genoeg acht om te onderzoeken, in het MER te betrekken. Daarnaast kunnen varianten worden ingebracht via de inspraakprocedure. De provincie geeft in de Richtlijnen aan welke varianten, aangegeven door het Polderdistrict, in het MER worden meegenomen. Indien de alternatieven ingebracht via de inspraak voldoende overtuigend zijn, worden zij aan de Richtlijnen toegevoegd.

> *Is een flexibele waterkering als variant bespreekbaar, ondanks de extreme vorm.*

De heer De Bruijn: in de Startnotitie wordt niet gesproken over 'flexibele waterkering' maar over 'uitgekiende ontwerpen' en 'bijzondere constructies'. In de notitie van de gemeente Zaltbommel is aangegeven dat hieronder 'flexibele waterkeringen' worden verstaan. In het collegiaal overleg heeft het Polderdistrict deze aanduiding niet tegengesproken.

> *In de Startnotitie is aangegeven dat de bijzondere constructie wordt onderzocht bij de Steigerstraat/Waterpoort en, bij gebleken kansrijkheid, bij de watertoren.*

De heer Van Zanden Thorbeckestraat 120 5301 NK Zaltbommel

> *De leden van de Adviesgroep hebben uitgesproken zich achter de alternatieven te scharen die zijn aangedragen door de gemeente Zaltbommel. Men is van mening dat de provincie aandacht moet schenken aan de visie en de argumentatie van de gemeente ook al worden deze alternatieven door het Polderdistrict niet danwel minder kansrijk geacht. Als voorbeeld wordt hierbij de waterkering ruim achter Tivoli aangegeven. In de visie van de gemeente zijn hier meer problemen, zoals parkeerproblemen, op te lossen. Het Polderdistrict heeft aangegeven dat dit in eerste instantie een probleem van de gemeente is. Het is de zorg van het Polderdistrict om de dijk zodanig te verbeteren dat de veiligheid voor het gebied is gewaarborgd. De Adviesgroep is echter van mening dat hier gekozen moet worden voor een integrale benadering, dus ook de problematiek van de gemeente in de alternatieven meenemen.*

De heer De Bruijn: de Startnotitie is een formeel document van het Polderdistrict. Er is evenwel serieus gepoogd de visie van de gemeente nadrukkelijk te laten doorklinken in de Startnotitie. Indien de belanghebbenden van mening zijn dat een bepaald alternatief onvoldoende in de Startnotitie naar voren komt, dan moet hierop een zienswijze naar voren worden gebracht. De drie varianten ter plaatse van Tivoli, zoals ze in de Startnotitie zijn opgenomen, zullen tot een bepaald niveau worden uitgewerkt. Hierin is ook de variant opgenomen die in de visie van de gemeente hoog hoort te scoren. In de Projectnota/MER wordt de argumentatie aangegeven hoe en waarom het Polderdistrict tot een bepaalde uitwerking is gekomen.

> *Hebben de onderhandelingen met de bewoner van de oude wasserij nog een nieuwe variant tot gevolg,*

De heer Van de Kruijk: de te onderzoeken variant bevindt zich tussen de oude wasserij en het binnendijkse gebied. De gevonden oplossing is mede afhankelijk van de ruimte die geboden wordt bij de verbouwing van de oude wasserij.

In de Startnotitie staat aangegeven dat twee oplossingen worden onderzocht, tenzij er eerder duidelijkheid is over de beschikbare ruimte.

De VOORZITTER dankt de aanwezigen voor hun inbreng en sluit de hoorzitting.

Bijlage 4. Lijst van inspraakreacties en adviezen.

1. **Vereniging Kring 'Vrienden van Zaltbommel'**
T.a.v. Th. van Zanden & H. Kurvers
Kerkstraat 33
5301 EG Zaltbommel
2. **Belangenvereniging Bewoners Waalkade en Veerweg**
T.a.v. S.A. Mostert
Veerweg 3
5301 CK Zaltbommel
3. **J.A. Goesten**
Tienhont 19
5301 VM Zaltbommel
4. **ROB**
T.a.v. mw. drs. I. Reuselaars
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort

Bijlage 5. Samenvatting en beantwoording van de inspraakreacties

1. Vereniging Kring "Vrienden van Zaltbommel"
Kerkstraat 33, 5301 EG Zaltbommel.

Samenvatting zienswijze

De zienswijze gaat in op een drietal onderdelen, te weten:

- a. de gevolgde procedure;
- b. de wijze waarop in de startnotitie is omgegaan met de ingebrachte commentaren en visies;
- c. reactie op de in de startnotitie ontwikkelde visie, gedane aanbevelingen en geschetste kansrijke oplossingen en voorstellen voor nader onderzoek.

a. De gevolgde procedure

Appellant constateert dat de richtlijnen ten behoeve van de uit te voeren MER in de voorliggende procedure worden getoetst, beoordeeld en vastgesteld. Dit wordt mede gedaan aan de hand van de op de startnotitie ontvangen reacties.

Hoewel formeel in dit stadium nog slechts sprake is van richtlijnen is het volgens appellant duidelijk dat in de startnotitie ook reeds uitgangspunten ten behoeve van het ontwerp dijkverbeteringsplan worden vastgelegd.

De behandeling van de projectnota MER en ontwerp dijkverbeteringsplan in de advies,- en projectgroep is gepland in november 1997.

Het komt volgens appellant de duidelijkheid niet ten goede als in april 1997 in de advies,- en projectgroep wordt gesproken over oplossingsrichtingen en in juni 1997 over uitvoeringsvarianten. Bij schrijven van 20 maart 1997 legde het polderdistrict een viertal deelnotities met betrekking tot mogelijke varianten en oplossingsrichtingen voor aan de raadscommissies en stadsfrontatie. Op 6 maart j.l. geeft het college van Burgemeester en Wethouders als toelichting dat de MER-procedure begin december 1997 wordt afgesloten en vraagt in verband daarmee begrip voor het gelijktijdig toezenden aan de stadsfrontatie en aan de leden van de raadscommissie R.W.G.

Op 2 april 1997, de einddatum van de inspraaktermijn van de startnotitie, worden de deelnotities in de bijeenkomst van de stadsfrontatie besproken.

Zorgvuldigheid moet wijken voor de elkaar aangepraatte tijdsdruk, aldus appellant.

Appellant heeft bedenkingen tegen deze gang van zaken en verzoekt duidelijk te maken om eerst de reacties op de startnotitie af te ronden alvorens de volgende fase van de projectnota in te gaan.

De nu voorgestelde werkwijze schept verwarring en betekent dat te veel wordt geanticipeerd op de uitkomsten van de MER. De in het ontwerp-plan te maken keuzen worden immers op basis van de projectnota MER verantwoord, aldus appellant.

b. Inhoud startnotitie: verantwoording en verwerking ingebrachte visies, adviezen en commentaren

Appellant maakt een aantal kanttekeningen betreffende de visie.

In de visie zijn aspecten opgenomen die te maken hebben met de toekomstige gewenste kwaliteit van de waterkering in samenhang met het waalfront. Naast de L.N.C.-waarden zijn ook stedenbouwkundige waarden en kwaliteit in het geding.

De gemeentelijke visie van Zaltbommel beantwoordt maar ten dele aan hetgeen daaromtrent volgens het GRIP onder een visie moet worden verstaan. De gemeente komt niet verder dan een programma op onderdelen van het tracé. Zijdelings wordt de ontwikkeling van de binnenstad op langere termijn genoemd. De visie op de stadsvernieuwing mede in relatie tot de beeldkwaliteit van het beschermde stadsgezicht en haar monumenten is onvoldoende. In de adviesgroep en stadsfrontaties is daar meermalen op gewezen.

Appellant dringt, gezien het grote belang, aan op extra inzet. Mogelijk dat andere overheden dan de gemeente kunnen inspringen en initiatieven kunnen nemen. Gebeurt dit niet dan is een en ander niet overeenkomstig het GRIP.

Appellant verzoekt ten slotte tot het nemen van initiatieven om te komen tot een opdracht aan een aantal ontwerpers ten behoeve van kansrijke varianten in de geest van het voorgestelde met betrekking tot de integrale visie.

Het opnemen van een dergelijk initiatief in de richtlijnen voor de MER is naar de mening van appellant gewenst.

Een tweede kanttekening betreft de onvoldoende verwerking van de gemeentelijke visie in de startnotitie.

Bolwerk de Kat: de gemeente pleit voor herstel van de oude belijning en geeft de voorkeur aan een "keermuur"-uitvoering als onderdeel van de waterkering.

Stenige waterkering: er is misverstand over deze term.

Appellant en ook de gemeente gaan uit van een uitvoering als een waterkerende muur, zowel naar de rivier toe als naar de landzijde. De startnotitie geeft als karakteristiek, stenig aan de stadszijde (muurtje op de aarden wal) en overgaand van stenig in groen.

Duidelijkheid in deze is gewenst.

Tivoli: gemeente heeft een uitgesproken voorkeur voor een waterkering ruim achter Tivoli.

Gamerensche dijk c.a.: in de startnotitie wordt niet ingegaan op de problematiek verbonden aan de nota Ruimte voor de rivier in verband met de ontwikkeling van het waalfront, de sanering van het bedrijventerrein en de integrale aanpak dijkverbetering - stedenbouwkundige kwaliteit.

Uit het oog wordt verloren dat bij de verbeteringswerkzaamheden Zaltbommel-westzijde is vastgelegd dat dit geen voldongen feit betekent voor toekomstige plannen met betrekking tot het waalfront.

Verdraagzaamheid e.o.: inzet zou moeten zijn "versterking van uitzicht".

Flexidijk betreft in de volksmond geen aanduiding van een waterkering die het uitzicht op de rivier versterkt. Het gaat, volgens appellant, om een concreet technische oplossing waarbij de veiligheid samengaat met onbelemmerd uitzicht en genieten van de rivier.

Een en ander is in de startnotitie "omzichtig" en "angstvallig" geformuleerd. De term in de startnotitie is "uitgekiend ontwerpen / bijzondere constructies".

Volgens appellant dient de flexidijk als "nader te onderzoeken" en als "kansrijk" te worden vermeld.

c. Aanvullende reactie op de startnotitie.

Appellant benadrukt dat het niet alleen gaat om integratie van andermans plannen, doch allereerst om de veiligheidsplannen als onderdeel te zien van een integrale aanpak van stedenbouwkundige- en L.N.C. aspecten.

Appellant kan de gevolgtrekking niet onderschrijven ten aanzien van de "historisch" gefundeerde lijn en vormgeving van de waterkering als "versterking vestinglijnen". Hetzelfde geldt voor de "afkeerbaarheid" van de stad van het water en het "contrast groene delen - stenige delen".

Er moet gekozen worden voor een afleesbare relatie met de oude stadsommuring tevens waterkering. Afleesbaar is niet identiek met "reconstructie" of "herstel".

Naar de mening van appellant is er weinig reden om te stellen dat voor het deel Kastanjewal tot wasserij het groene karakter behouden moet blijven en het vervolgens bij de wasserij weer overboord te gooien. Stedenbouwkundig gezien pleit een en ander voor het geven van een andere vormgeving aan de wasserij dan "handhaven groene karakter".

De knik in het gedeelte wasserij tot Veerweg en het vervolg in een rechte lijn heeft niets te maken met "belijning van de vestingswerken als lint rond de stad". Het moet een uitdaging zijn hier een stadscontour te scheppen die tegemoet komt aan alle aanwezige waarden en belangen.

Het is gewenst dat in verband met de veiligheid het flexibel deel wordt uitgedrukt in procenten ten opzichte van de totale hoogte.

Appellant zet een vraagteken achter het uitgangspunt dat voor de vereiste versterking steeds vanaf de reeds aanwezige hoogte van de waterkering wordt gerekend en de varianten zich beperken tot de extra verhoging.

Het moet mogelijk zijn van dit uitgangspunt af te wijken en de bestaande hoogte, vorm en uitvoering ter discussie te stellen, zodat er meer sprake kan zijn van "ontwikkelen" en compenseren, overeenkomstig het GRIP.

Appellant is van mening dat de gekozen toepassing al snel leidt tot het schrappen van varianten, die een nader onderzoek op "kansrijk" zeker kunnen rechtvaardigen. Als voorbeeld beschrijft appellant het trace van de Waalkade. Appellant pleit voor een onderzoek naar de muur als waterkering, inclusief de hiervoor bedoelde varianten.

Appellant spreekt waardering uit voor het kansrijk achten van coupures bij o.a. de Steigerstraat en ook voor het feit dat het plaatsen van "schotten" in de beschouwingen is meegenomen.

Bij de Veerweg/Verdraagzaamheid is volgens de deelstudies de omvang van de vrachtwagens ten behoeve van bevoorrading van winkels maatgevend voor het aantal en plaats van de aan te brengen coupures. Ook wordt voorgesteld in verband met het zicht op de rivier de openbare ruimten voor de Verdraagzaamheid "op te tillen" door middel van een terras. Wie is waarmee bezig, vraagt appellant zich af.

De voorstellen voor de Molenwal/Bolwerk de Kat ontberen samenhang met de stedenbouwkundige aspecten (relatie met de oude binnenstad e.d.), de nader te ontwikkelen haven en met het vrijvallen van het bedrijventerrein en de mogelijke parkeerfunctie.

Archeologisch onderzoek vooraf is gewenst.

De haven, Tivoli, rotonde enz. vraagt om een integrale visie op deze omgeving. Aspecten, zoals aansluiting op oude stad, doortrekking groen van de stadsomwalling, koppeling en verbinding spelen hierbij een rol. Parkeren, detailhandel, waterkering maken daar onderdeel van uit.

Tot slot vraagt appellant om een visualisering van de ontwerpvarianten. Integrale ontwerpvisies dienen de vereiste basis te zijn voor discussie en besluitvorming.

Inschakeling van gerenommeerde bureau's is hiervoor belangrijk, alles om tot een beeldbepalend riviergezicht voor Zaltbommel te komen.

Reactie op zienswijze

- a. Er bestaat geen bezwaar tegen het verder uitwerken van de plannen door de initiatiefnemer in de periode waarin wij de richtlijnen opstellen. Het spreekt voor zich dat het milieu-effectrapport zal moeten voldoen aan de richtlijnen.

De minister van Verkeer en Waterstaat, de provincies en de waterschappen hebben met elkaar afgesproken dat de rivierdijkverbeteringen uiterlijk in het jaar 2000 gereed zullen zijn. In de planning van figuur 7.1 van de startnotitie is aangegeven dat de uitvoering volgens de planning in het voorjaar van 1999 kan aanvangen. Een uitvoeringstijd van 2 jaar is naar onze mening redelijk. Dit betekent dat er inderdaad een tijdsdruk aanwezig is om binnen het geplande tijdsschema te blijven.

De procedure zoals vastgelegd in de Wet op de waterkering en zoals uitgewerkt in ons Gelders rivierdijkenplan en Proces en procedure waarborgen naar onze mening een zorgvuldige werkwijze.

- b. De gemeentelijke visie, zoals vastgesteld op 28 januari 1997, is sterk gericht op de parkeerproblematiek. Sommige aspecten ontbreken in deze gemeentelijke visie.

In de startnotitie is aandacht besteed aan het ontwikkelen van een visie op de dijkverbetering. De ontwikkeling van een visie is nodig om de knelpunten te identificeren en als eerste stap om het aantal mogelijke oplossingen in te perken. De initiatiefnemer voor de dijkverbetering heeft in haar startnotitie de systematiek voor de opstelling van de visie correct toegepast. Dit heeft geleid tot een heldere visie.

In het MER dient een beschrijving te worden gegeven van de bestaande visuele en functionele relatie van de stad met de rivier en van de mogelijkheden tot versterking hiervan. Bij de beschrijving van de effecten dient hieraan aandacht te worden besteed (zie ook par. 5.2).

Voor wat betreft de onvoldoende verwerking van de gemeentelijke visie in de startnotitie volgens de appellant het volgende:

Bolwerk de Kat: de variant waarbij de historische belijning wordt hersteld dient in het MER onderzocht te worden.

Stenige waterkering: de mogelijkheid van de aanleg van een keermuur aan de buitenzijde van de waterkering dient in het MER onderzocht te worden.

Tivoli: in de startnotitie is reeds aangegeven dat het tracé ruim achter Tivoli langs in de MER zal worden onderzocht.

Gamerensche dijk: de ontwikkeling van Waalfront-west valt buiten de doelstelling van deze milieu-effectrapportage. Wij zijn van mening dat dit ook niet binnen dit project hoeft te worden opgenomen, gelet op de beperkingen die de beleidslijn Ruimte voor de rivier geeft. Ook het alternatief "Ruim om Tivoli heen" hoeft slechts te worden onderzocht indien de rivierbeheerder instemt met deze oplossing.

Verdraagzaamheid: op pagina 38 van de startnotitie is reeds aangegeven dat voor dit gedeelte "vanuit visueel oogpunt een oplossing middels uitgekende ontwerpen de voorkeur heeft. Hierbij kan worden gedacht aan bijzondere constructies, die een deel van de kerende hoogte onder maatgevende omstandigheden verzorgen. In de Projectnota/MER moet dit worden onderzocht en uitgewerkt". Een verder aanvulling is derhalve overbodig.

- c. Het doel van het dijkverbeteringsproject is vergroting van de veiligheid tegen overstromingen waarbij expliciet rekening wordt gehouden met de overige belangen. De formulering dat de dijkverbetering onderdeel is van een stedenbouwkundige aanpak van Zaltbommel gaat te ver. De doelstelling van het dijkverbeteringsproject is zeker niet een stedenbouwkundige aanpak van Zaltbommel. Dit is naar onze mening een verantwoordelijkheid van de gemeente zelf. De doelstelling van het project is correct weergegeven in par. 1.2 van de startnotitie.

Wasserij: de in de startnotitie (pag. 37) voorgestelde varianten bij de waterrij zijn voldoende en lijken ons inziens aan te sluiten bij de door appellant gewenste "andere vormgeving dan "handhaven groene karakter" ".

Wasserij tot Veerweg: bij de dijkverbetering in Nederland is het uitgangspunt een dijk van klei en zand, omdat deze niet afhankelijk is van menselijke handelingen om te kunnen functioneren. Op bijzondere punten worden andere constructies (in beton en staal) toegepast. Daarbij wordt er ook naar gestreefd om de afhankelijkheid van menselijk handelen te beperken. De door appellant voorgestane demontabele kering over een grotere lengte en grotere hoogte is in Nederland nog nooit toegepast voor de bescherming van de laag gelegen polders. In Limburg wordt op grote schaal gebruik gemaakt van deze demontabele keringen. De situatie in Limburg is hier niet vergelijkbaar met de Gelderse laag gelegen polders. Wij zijn van mening dat demontabele waterkeringen slechts kunnen worden toegepast als dit leidt tot een aanzienlijke milieuwinst ten aanzien van het culturele erfgoed en de landschappelijke kwaliteiten (zie ook par. 4.2 van de richtlijnen).

2. Belangenvereniging bewoners Waalkade en Veerweg Zaltbommel,
secretariaat, S.A. Mostert, Veerweg 3, 5301 C.K. Zaltbommel.

Samenvatting zienswijze.

Appellant merkt op dat de "Keulse oplossing", waarbij met een flexibele waterkering de gewenste veiligheidshoogte wordt bereikt, als voordeel heeft dat geanticipeerd kan worden op de mogelijke toekomstige verhoging van de MHW stand. Door middel van langere profielen behoeft er later niets meer aan de constructie te worden gewijzigd.

Tabel 3.2 dient volgens appellant te worden aangepast. Een en ander is gebaseerd op vergelijking van de waarden in deze tabel met de vastgestelde M.H.W.-waarden in tabel 3.2.1. en 3.2.2. van de nota van verantwoording van het Dijkverbeteringsplan Zaltbommel-oost en west ($Hm\ 96 - 8.90 + N.A.P.$ en $Hm\ 106 - 8.70 + N.A.P.$).

Het vergroten van de belevingswaarde van de rivier vanaf o.a. de Waalkade, betekent het toepassen van een flexibele waterkering vanaf $8.70 + N.A.P.$ Verlagen van de waterkering tot de oorspronkelijke hoogte ($8.40 + N.A.P.$) zal de belevingswaarde pas echt versterken, aldus appellant.

Appellant is van mening dat hoewel het voor de hand ligt om voort te borduren op wat er al ligt, het toch gewenst is meer varianten te vergelijken en wel:

- afgraven van de waterkering tot oorspronkelijke hoogte met flexibele waterkering; (groen-groen + flex)
- flexibele waterkering op huidige waterkering; (groen-groen + flex)
- flexibele waterkering op keermuur, buitenzijde waterkering groen; (groen-steen + flex);
- flexibele waterkering op geheel stenen waterkering; (steen-steen-flex)

De conclusie dat nu al dat een stenige keermuur aan de rivierzijde niet kansrijk wordt geacht wordt naar de mening van appellant te gemakkelijk getrokken. In het kader van de "Ruimte voor de rivier" en het versterken van de dynamiek van de rivier kan deze variant wellicht een duidelijke integrale meerwaarde hebben. Dit dient dan ook te worden onderzocht. Overigens bevreemdt het appellant dat er op 2 april 1997 al gesproken wordt over mogelijke oplossingen, terwijl de resultaten van de inspraak en het advies van de MER-commissie nog niet bekend zijn.

Reactie op zienswijze

Bij de dijkverbetering in Nederland is het uitgangspunt een dijk van klei en zand, omdat deze niet afhankelijk is van menselijke handelingen om te kunnen functioneren. Op bijzondere punten worden andere constructies (in beton en staal) toegepast. Daarbij wordt er ook naar gestreefd om de afhankelijkheid van menselijk handelen te beperken. De door appellant voorgestane demontabele kering over een grotere lengte en grotere hoogte is in Nederland nog nooit toegepast voor de bescherming van de laag gelegen polders. In Limburg wordt op grote schaal gebruik gemaakt van deze demontabele keringen. De situatie in Limburg is hier niet vergelijkbaar met de Gelderse laag gelegen polders. Wij zijn van mening dat demontabele waterkeringen slechts kunnen worden toegepast als dit leidt tot een aanzienlijke milieuwinst ten aanzien van het culturele erfgoed en de landschappelijke kwaliteiten (zie ook par. 4.2 van de richtlijnen).

De hoogtematen in tabel 3.2 dienen door de initiatiefnemer vergeleken te worden met de hoogtematen van de aansluitende dijkvakken.

3. J.A. Goesten, Tienhont 19, 5301 VM Zaltbommel.

Samenvatting zienswijze

a. Appellant vraagt aandacht voor het Begrenzingsplan "Fort Sint Andries".

Appellant dringt er op aan het standpunt van Burgemeester en Wethouders van Zaltbommel m.b.t. genoemd plan in de voorliggende startnotitie kenbaar te maken en verzoekt in dit verband de volgende passage op te nemen: "Hierdoor ontstaan mogelijkheden om vorm te geven aan de duurzame instandhouding, herstel en ontwikkeling van natuur- en landschapswaarden, binnen o.a. de ecologische hoofdstructuur".

b. Naar de mening van appellant moet de jaarlijkse motorcross in de uiterwaarden onmogelijk gemaakt worden. In de Projectnota/MER moet onderzoek worden gedaan en een bijdrage worden geleverd tot het voorkomen van ontwikkelingen als het aanleggen van parkeerterreinen en/of evenemententerrein in dit gebied.

Het parkeerterrein "de Rotterdamse Bol" moet in het kader van het plan "Fort Sint Andries" zo snel mogelijk opgeheven worden, aldus appellant.

c. Mede in het licht van genoemd natuurontwikkelingsplan dient er onderzoek gedaan te worden naar de mogelijkheid om aan de rivierzijde van de Waalkade een stenen keermuur te plaatsen.

De startnotitie gaat er van uit dat een stenige muur aan de rivierzijde waarbij daartegenaan weer open water wordt aangebracht, rivierkundig en financieel niet kansrijk moet worden geacht.

De startnotitie gaat derhalve uit van een bepaalde, maar zeker niet vastliggende oplossing. In het kader van "Fort Sint Andries zijn diverse andere natuurontwikkelingen mogelijk.

Overleg met de Stuurgroep van het Project "Fort Sint Andries"

acht appellant wenselijk en kan mogelijk oplossingen bieden.

In de richtlijnen voor de MER-rapportage moet de stenige muur aan de rivierzijde opgenomen worden, aldus appellant.

d. De bestaande landschappelijke, natuur en cultuurhistorische waarden van de dijk en de directe omgeving rond de stadshaven spelen een zeer directe rol bij het traject Molenwal/Steenweg.

De startnotitie gaat bij de aandachtspunten en visie teveel uit van het in te richten parkeerterrein en de hoofdtoegang tot de stad.

De cultuurhistorische waarden van de voormalige toegang tot de stad (Gamersche poort) met haar versmalling is reeds geweld aangedaan door het aanleggen van een verkeersplein ter plaatse en door het afbuigen van de Gamersche straat naar de Molenwal/Steenweg. Een verder verbreding van de toegang tot de stad door het aanleggen van een parkeergarage met daarop een promenade (toegangspan) tot de stad doet de LNC-waarden grof geweld aan, aldus appellant.

Appellant geeft de voorkeur aan de versie van de startnotitie (Grontmij januari 1997) boven de versie van de notitie van februari 1997.

Voorgesteld wordt om daarvoor als belangrijk aandachtspunt op te nemen dat de LNC-waarden van de historische toegang tot de binnenstad de hoogste prioriteit verdienen

Onder de visie moet worden gezocht naar een oplossing waarbij de toegang tot de binnenstad zoveel mogelijk aansluit bij de historische versmalling (poort) van Steenweg naar Gamersche straat. Verder dient de openheid en de omvang van de stadshaven vergroot te worden en beter aan te sluiten bij de voormalige stadsgracht (Het "gatje van opa")

Appellant verzoekt deze uitgangspunten in de MER-rapportage op te nemen.

Reactie op zienswijze

a. De herinrichting van de uiterwaard valt buiten het bestek van de dijkverbetering. Dit element is dan ook niet expliciet opgenomen in de probleem- en doelstelling. Wel kan de herinrichting van de uiterwaard worden meegenomen in de mogelijkheden die de initiatiefnemer ziet om het verbeteren van de ruimtelijke inrichting van het aan de waterkering grenzende gebied samen te laten gaan met de dijkverbetering.

b. Dit valt buiten het bestek van een dijkverbeteringsproject. Het is overigens de bevoegdheid van de gemeente om te oordelen over de aanvaardbaarheid van een jaarlijkse motorcross-evenement in de uiterwaarden.

c. Wij zijn met appellant van mening dat de mogelijkheid van de aanleg van een keermuur aan de buitenzijde van de waterkering onderzocht dient te worden (zie par 4.3 van de richtlijnen).

d. De gemeente heeft een rotonde aangelegd om de toegang tot het oude centrum te verbeteren. Een wijziging in deze situatie in het kader van de dijkverbetering ligt niet voor de hand. Een alternatief dat dat hierin voorziet hoeft naar onze mening niet in dit dijkverbeteringsproject te worden meegenomen.

In de doelstelling is expliciet aangegeven dat zo veel mogelijk met de bestaande LNC-waarden rekening zal worden gehouden. Dit is naar onze mening ook van toepassing op de situatie bij de toegang tot de binnenstad. Verder volstaan de opmerkingen en uitgangspunten in de startnotitie ten aanzien van de jachthaven en het "gatje van opa".

4. Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, Postbus 1600, 3800 BP Amersfoort.

Samenvatting zienswijze

Appellant heeft er grote waardering voor dat wordt beoogd de dijkverbetering uit te voeren met behoud of verbetering van de cultuurhistorische waarden.

Er dient echter wel meer aandacht te worden besteed aan het belangrijke bodemarchief. Het is gewenst daar waar behoud van onvervangbare waarde wordt genoemd, ook het bodemarchief te noemen.

Gelet op de geschiedenis van Zaltbommel ligt het voor de hand dat er nog overblijfselen (resten stadsmuur, vier stadspoorten etc.) in de bodem aanwezig zijn, die bij werkzaamheden tevoorschijn komen.

Het verdient aanbeveling bij de criteria aan de hand waarvan de effecten van de ingreep onderzocht worden, de archeologische waarden op te nemen, omdat het vergraven van de bodem een aantasting van die bodem betekent.

Appellant noemt enkele schadelijke activiteiten, zoals krib- en uiterwaardenaafgraving, bouwen nieuwe keermuur op de plaats waar de stadsmuur heeft gelegen en traceverlegging.

Bij het formuleren van het M.M.A. en het voorkeursalternatief ware het bodemarchief te ontzien, respectievelijk de effecten op het bodemarchief mee te laten wegen. Per deeltraject kunnen wellicht alternatieven, of varianten worden onderzocht die de schade beperken of minimaliseren. Appellant geeft de voorkeur aan oplossingen waarbij de gewenste kruinhoogte wordt bereikt met ophogingen, stabiliteitsproblemen met constructies en/of het aanleggen van een kleilaag en riviercompensatie wordt gezocht op plaatsen in de uiterwaarden die al eens vergraven zijn.

Indien een minder schadelijke oplossing niet mogelijk is, dan is het goed om de consequenties van een archeologisch onderzoek (opgraving) te onderzoeken.

Appellant geeft in overweging bovengenoemde zienswijzen in de richtlijnen tot uitdrukking te brengen.

Reactie op zienswijze

Extra aandacht zal in het MER worden besteed aan de "ondergrondse waarden" in en nabij de dijk. In het MER dient beschreven te worden in hoeverre door grondwerkzaamheden archeologische sporen dreigen te worden vernietigd. Indien aantasting van archeologische waarden onvermijdelijk is, dienen deze waarden zorgvuldig te worden onderzocht en beschreven.

